

Sociologie Românească

ISSN: 2668-1455 (print), ISSN: 1220-5389 (electronic)

ATITUDINEA ȘI CUNOȘTINȚELE ELEVILOR DIN CINCI ȘCOLI DIN SIBIU FAȚĂ DE EFECTELE PE TERMEN SCURT ALE CONSUMULUI DE SUBSTANȚE

Mihai Copăceanu

Sociologie Românească, 2019, vol. 17, pp. 54-72

<https://doi.org/10.33788/sr.17.3>

Published by:
Expert Projects Publishing House

On behalf of:
Asociația Română de Sociologie

ATITUDINEA ȘI CUNOȘTINȚELE ELEVILOR DIN CINCI ȘCOLI DIN SIBIU FAȚĂ DE EFECTELE PE TERMEN SCURT ALE CONSUMULUI DE SUBȘTANȚE

Mihai Copăceanu¹

Abstract: Romania ranks 5th in the top of countries with excessive alcohol consumption. Young people are a vulnerable group. 253 young people (151 girls and 102 boys) with an average age of 16.35 years from 5 schools in Sibiu answered a 30-items questionnaire. The results demonstrated the following: students consider that drinking as a problem among them, 95% think that they can easily get alcohol anywhere, parents are permissive to the alcohol consumption by minors (74% said they know parents who allow minors to drink alcohol). Young people begin to consume alcohol at the age of 14. In this group of adolescents, beer is the most consumed drink followed by wine and vodka. The main reasons for consumption are the influence of friends, personal problems, family issues, curiosity or getting a good state. There is misconception around marijuana use. Students have knowledge of the effects of alcohol intoxication, and most have said the first solution is to communicate with parents. Punishments are still present in Romanian culture and the specialized approach is not seen as a prime solution. However, the study confirms the lack of specialized community services to assist young drug users and the inadequacy of anti-alcohol programs in the school. Finally, students who are abstinent responded that also their friends do not drink alcohol. The results may be useful to carry out further in-depth studies and develop specialist interventions to prevent alcohol and drug use among young people.

Keywords: *alcohol; adolescence; school; addiction; marijuana.*

Cuvinte-cheie: *alcool; adolescență; școală; dependență; marijuana.*

¹ Institutul de Antropologie „Francisc J. Rainer” al Academiei Române, Casa Academiei, Calea 13 Septembrie nr. 13, etaj 3, sector 5, București. E-mail: mihai.copaceanu8@gmail.com.

Introducere

Adolescenții consumă alcool într-o varietate de contexte sociale, în baruri, cafenele sau restaurante (chiar dacă legislația românească interzice comercializarea alcoolului minorilor), inclusiv în propriile case, casele prietenilor, în locuri în aer liber (de exemplu, parcuri, plaje, străzi, gări), în apropierea școlii, la petreceri, precum și atunci când se plimbă cu autoturisme rezultând accidente cu victime umane. Deseori la volan se regăsesc persoane aflate sub influența alcoolului.

Scopul articolului este de a analiza atitudinile și cunoștințele elevilor despre consumul de substanțe psiho-active în principal alcool și marijuana. Obiectivul cercetătorului fiind de a afla direct de la elevi care sunt răspunsurile lor la această problemă, cum văd ei consumul de alcool și marijuana și ce relație există între consumator și substanță. A fost aleasă această temă deoarece în România, consumul de alcool, în rândul tinerilor este un fenomen insuficient studiat la nivel național și local.

Al doilea motiv este explicat de faptul că alcoolul reprezintă o cauză pentru numeroase boli și condiții de sănătate, fiind al cincilea factor de risc principal al decesului prematur la nivel global (Mekonen et al., 2017), iar instituțiile educaționale trebuie să se angajeze în susținerea unui mediu de consum responsabil (Lorand et al., 2013).

În final, studiile ne prezintă cum cultura influențează consumul de substanțe. Consumul de alcool în rândul tinerilor, de cele mai multe ori are loc într-un context social și cultural unde normele sociale, stereotipurile de gen au o influență asupra consumului (Sudhinaraset et al., 2016). Spre exemplu, până la sfârșitul perioadei adolescențe, influențele parentale legate de consumul de alcool devin multe mai slabe comparativ cu influențele prietenilor (Schwinn și Schinke, 2014). Pe de altă parte, studiile despre consumul de alcool ar trebui, de asemenea, să recunoască mai activ noile contexte sociale în rândul culturii tineretului. Totodată, cercetările anterioare sugerează ca direcție viitoare de cercetare o mai bună înțelegere a influenței site-urilor de socializare online și a noilor mijloace de informare asupra consumului de alcool în rândul populației adolescente (Sudhinaraset et al., 2016). În final, noile tipuri de substanțe alcoolice consumate de elevi, cât și asocierea cu consumul de droguri (ex. marijuana) reprezintă un alt subiect de mare interes ce se impune a fi studiat.

De precizat că studiul de față constituie prima fază într-un studiu mai larg cu privire la consumul de alcool și droguri în rândul tinerilor, iar rezultatele acestui studiu vor fi utilizate în faza a doua a cercetării amintite.

Pe măsură ce copiii trec de la copilărie la adolescență, ei se confruntă cu o multitudine de schimbări cognitive, fizice, emoționale și sociale. Tranzițiile de dezvoltare, cum ar fi pubertatea și dobândirea independenței, au fost asociate cu consumul de alcool, cu alte cuvinte a fi adolescent poate fi un factor de risc nu numai pentru a începe să consumi alcool, ci și pentru a consuma într-un mod

riscant (NIAAA, 2006). Prin consum de risc se înțelege un consum care pune o persoană la risc de probleme de sănătate, fiind caracterizat prin modele de consum și volumul total de consum, și anume mai mult de 4 băuturi în orice zi sau 14 băuturi pe săptămână pentru bărbați și mai mult de 3 băuturi în orice zi sau 7 zile pe săptămână pentru femei (Office of Disease Prevention and Health Promotion, ODPHP, 2015)¹.

De subliniat că, dincolo de contextele care favorizează consumul, de presiunea anturajului, într-o oarecare măsură, pentru tineri, consumul unor substanțe poate avea valoare inițiativă, prima țigaretă, primul pahar reprezintă acel ritual relevant pentru dorința lor de a ieși din copilărie, de a se asocia unui grup de prieteni mai mare ca vârstă.

Anturajul a fost invocat deseori ca fiind un factor de risc pentru consum, un predictor pentru consum, care are o influență considerabilă mai cu seamă că adolescența reprezintă o perioadă critică pentru dezvoltarea creierului când au loc transformări emoționale, cognitive și sociale (Boyd et al., 2014, Dahl și Spear, 2004). Din acest motiv, adolescentul rămâne sensibil, receptiv și influențabil la orice stimul exterior. Pe parcursul dezvoltării lor, adolescenții pot avea stări de confuzie, revoltă, supărare, tristețe și deprimare. Dacă adolescentul apelează la consumul de substanțe pentru a depăși aceste stări negative, se poate instala depresia, fie dependența de substanțe. O bună parte dintre adolescenți nu au dobândit încă abilități de gestionare a propriilor trăiri deprimante, refuză ajutorul adulților sau ajutorul specializat, se închid în ei înșiși și nu dețin nici abilități de refuz a consumului, sau abilități de a face față situațiilor cu risc crescut. Cercetările ne arată că la vârsta imaturității un abuz de substanță va conduce rapid la dependență (uneori după o singură doză) și astfel la afectarea unor mecanisme mentale necesare funcționării psihice normale. Instalarea dependenței are cauze de natură neurobiologică, existând modificări structurale sau funcționale pe care drogurile le exercită asupra rețelelor neuronale care datorită plasticității lor își schimbă configurația și modul de operare (Bălăceanu et al., 2012).

Nu vom intra în multe detalii medicale, deoarece au fost publicate foarte multe studii despre afectarea sănătății în urma abuzului de substanțe (Spear, 2015). Datele din studiul *Global Burden of Disease* (OMS) privind afectarea vieții pentru tinerii cu vârsta cuprinsă între 10 și 24 ani a identificat alcoolul ca principalul factor de risc (7%), urmat de sexul neprotejat (4%), deficitul de fier (3%), lipsa contracepției (2%) și consumul ilicit de droguri (2%) (Gore et al., 2011). Contribuția altor factori de risc pentru sănătatea tinerilor, cum ar fi consumul de tutun, activitatea fizică scăzută și obezitatea au apărut doar la jumătatea perioadei din vârsta adultă, ceea ce sugerează că strategiile de sănătate publică ar trebui să se concentreze asupra sănătății copiilor și adolescenților și ar trebui acordată prioritate consumului de alcool în adolescență (Marshall, 2014).

Cum și cât consumă tinerii? Pe baza unui eșantion de 1.914 tineri de liceu americani, Lee și colegii au raportat că cele mai des întâlnite trei locații pentru

consumul de alcool au fost în casa unei alte persoane, într-un mediu în aer liber și într-o mașină (Lee et al., 1997). Desigur, aspectul cultural este extrem de semnificativ în cazul consumului de alcool la nivelul populației generale, nu doar în rândul tinerilor. Spre exemplu, în Franța, potrivit unor cercetări, aproximativ 80% dintre tinerii cu vârste cuprinse între 12 și 19 ani au consumat deja alcool, iar aproape 25% dintre aceștia consumaseră o dată pe săptămână (Clerget, 2012). Să subliniem că, în Europa ultimilor ani, în unele țări s-a constatat o scădere a consumului de alcool în general, cât și în rândul tinerilor, însă totuși rata consumului rămâne îngrijorătoare în ceea ce înseamnă consumul la vârste din ce în ce mai mici și volumul de alcool consumat în ultima săptămână.

Precocitatea consumului reprezintă unul din factorii de risc cei mai semnificativi și mai puternici în termenii de predicție a unui viitor consum abuziv sau de dependență. Prin consum abuziv de alcool se înțelege situația în care persoana încă nu este dependentă de alcool din punct de vedere clinic, dar consumul îi creează probleme serioase pentru sănătate (emoționale, medicale, sociale).

Câteva date susțin această afirmație, după cum urmează: 1) printre persoanele care au început să consume alcool în mod regulat la 11-12 ani, 13,5% prezintă un consum abuziv, iar 15,9% răspund criteriilor de dependență; 2) printre cei care au început să consume alcool în mod regulat la 13-14 ani, 9% răspund criteriilor de dependență; 3) printre cei care au început să consume alcool în mod regulat la 19 ani sau mai mult, se regăsesc respectiv 10 ani mai târziu, 2% consumatori abuzivi și aproape 0% consumatori dependenți, valori cu diferențe semnificative (Marcelli și Braconnier, 2006).

Unul dintre cele mai cunoscute proiecte la nivelul Uniunii Europene, cu o tradiție de peste 20 de ani, este *European School Survey Alcohol and other Drugs* (ESPAD), realizat în 37 de țări, cu rezultate disponibile pentru 36 de țări cu privire la consumul de alcool și alte droguri. Ultimul studiu, publicat în 2016, a avut ca grup țintă elevii născuți în 1995, iar vârsta medie la momentul colectării datelor a fost de 15,8 ani. În toate țările ESPAD, cu excepția Islandei, 79% dintre elevi au consumat alcool cel puțin o dată în ultimele 12 luni și 57% au consumat alcool în ultimele 30 de zile. Surprinzător, cifrele erau similare pentru băieți și fete. Consumul mediu estimat în cea mai recentă zi de consum a fost cu o treime mai mare pentru băieți, care au fost mai predispuși să consume bere. Băuturile spirtoase au reprezentat cea mai frecventă băutură pentru fete din peste jumătate din țările participante la studiu. Rata consumului de alcool episodic, definită ca cinci sau mai multe băuturi în aceeași ocazie în ultimele 30 de zile, a fost de 43% pentru băieți și de 38% pentru fete (ESPAD, 2016).

Acest studiu la nivel european aduce și o veste bună, și anume fumatul și consumul de alcool în rândul tinerilor cu vârste de 15 și 16 ani a fost în scădere. Comparativ cu alte studii unde România a fost inclusă, țara noastră a avut cea mai mică rată a abstenențelor, aproximativ jumătate (55%) dintre respondenți au

declarat ca o motivație pentru abținerea faptului că pur și simplu „nu sunt interesați de consum” (Moskalewitz et al., 2016).

Însă există și îngrijorări mai ales cu privire la consumul episodic cu risc și la provocările determinate de noile tipuri de droguri și de comportamente adictive (ESPAD, 2016). Astfel, noile rezultate arată că mai mult de jumătate (54%) dintre respondenți au declarat că nu au fumat deloc, în timp ce 21% s-au declarat ca fiind fumători (în ultimele 30 de zile). De asemenea, proporția tinerilor care a început să fumeze la o vârstă timpurie (înainte de 13 ani) a scăzut în ultimii 20 de ani, și anume de la 10% la 4% (ESPAD, 2016).

Cu privire la consumul de droguri, un raport național pe o populație extrem de mare (adevărat de pe alt continent), și anume *Australian secondary school students use of tobacco, alcohol and over-the-counter and illicit substances* (2011), care a implicat peste 25.000 de elevi de gimnaziu, arată că doar 3% dintre adolescenți au încercat amfetamine, 3% au încercat ecstasy, 1/6 au inhalat cu intenție petrol sau solvenți, 1,9% dintre cei care au consumat cocaină au folosit o singură dată sau de două ori și 1,5% au consumat heroină. Mai puțin de o cincime (17%) a consumat alcool în ultimele 7 zile anterioare sondajului, 8% dintre cei în vârstă de 13 ani și 37% dintre cei în vârstă de 17 ani. Aproximativ 19% dintre adolescenții de 17 ani au consumat mai mult de patru băuturi pe parcursul cel puțin al uneia dintre cele 7 zile precedente (White și Bariola, 2012).

Factorii protectivi pentru adolescenți sunt foarte importanți deoarece pot ameliora factorii de risc. Supravegherea și sprijinul parental au fost identificați ca factori protectivi și au fost asociați cu riscuri reduse pentru consumul de alcool și tutun la ambele sexe (Simantov et al., 2000). În Finlanda, un studiu care a inclus 33.771 de adolescenți de 14 ani pe perioada anilor 1983-2013 a demonstrat că venitul disponibil a fost un predictor semnificativ al consumului de alcool în timpul adolescenței în ultimii 30 de ani (Lintonen și Nevalainen, 2017).

Dar poate cea mai reprezentativă cercetare este cea a lui Newbury-Birch care a inclus 162 de studii eligibile, identificând următorii factori protectivi: 1) locul primei băuturi a unei persoane tinere. Cu alte cuvinte, copiii care consumă pentru prima dată alcool într-un mediu de origine și care învață despre efectele acestuia de la părinți sunt mai puțin predispuși să devină consumatori de alcool decât cei care încep să consume în afara casei, cu colegii; 2) întârzierea timpului pentru prima băutură a unei persoane tinere poate reduce riscul dăunător de a consuma alcool; 3) existența unor adulți care păstrează relații bune cu o persoană tânără caracterizată prin nivelurile adecvate de sprijin și de control; 4) afilierea religioasă, în special participarea la serviciile religioase, poate avea un caracter protectiv împotriva consumului de alcool; 5) orientarea parentală informată (Newbury-Birch, 2009).

Date privind consumul în rândul tinerilor în România și Sibiu

România ocupă locul 5 în topul țărilor cu un model de consum de alcool de tip excesiv (Moskalewitz et al., 2016). O analiză comparativă 2004-2007-2010, realizată de Agenția Națională Antidrog, a indicat faptul că prevalența consumului de droguri de-a lungul vieții continuă să fie concentrată pe droguri recreaționale (canabis, ecstasy) care sunt consumate cu predilecție de persoane cu vârsta cuprinsă între 15 și 34 ani. Astfel, cannabisul rămâne cel mai consumat drog de către tinerii din România (Oprea, 2014).

Într-o analiză sistematică finanțată de Fundația Bill & Melinda Gates care a analizat consumul de alcool în 195 de țări și teritorii în perioada 1990-2016, publicată în august 2018 în *The Lancet*, cuprinzând 592 de studii despre riscul consumului de alcool, România era poziționată pe primul loc cu un consum în rândul bărbaților de 8,2 băuturi/zi, dar și mai grav țara noastră se regăsea pe locul II după Lituania la gradul de boală, dizabilitate și decese datorate consumului de alcool (Gakidou, 2018).

Există și alte studii, precum Raportul elaborat de Fundația Romanian Angel Appeal pentru UNICEF, care subliniază faptul că unii dintre copiii din România de 10-13 ani au consumat prima dată alcool (exceptând consumul de la o reuniune familială, eveniment sau sărbătoare religioasă) în jurul vârstei de 10-11 ani (Kalambayi, Toth și Jderu, 2015).

Cu privire la studiu ESPAD publicat în 2016, tinerii din România au raportat un consum similar cu media la nivel european la șase din cele opt variabile-cheie studiate. Singura măsură care a fost semnificativ mai mare în studiul românesc a fost consumul de țigări în ultimele 30 de zile. Acest lucru a fost raportat de 30% dintre tinerii români, comparativ cu media totală de 21%, alcoolul în cazul românilor 47%, iar media europeană de 48%, episoade de alcool grav un procent egal de 35%. Pe de altă parte, consumul de cannabis de-a lungul vieții a fost doar jumătate la fel de frecvent în rândul studenților români (8% față de 16%). În plus, utilizarea non-prescrisă a tranchilizantelor sau sedativelor și utilizarea pe durata de viață a inhalanților a fost mai mică decât media europeană, în timp ce cele patru variabile rămase au fost mai mult sau mai puțin în concordanță cu media pentru toate țările (ESPAD, 2016).

Potrivit studiului național al Agenției Naționale Antidrog publicat în decembrie 2018, cannabisul continuă să fie cel mai consumat drog în România, deși înregistrează cele mai mici valori din Europa, reprezentând totodată 75,72% din cantitatea totală de droguri confiscată în cursul anului 2017 (ANA, 2018).

În concluzie, cu excepția utilizării țigărilor, tinerii români au avut tendința de a raporta niveluri mai scăzute sau similare de utilizare a substanțelor în comparație cu țara medie ESPAD. De adăugat că, tot cu privire la studiu ESPAD, în cazul României o parte dintre elevi (11%) nu a primit permisiunea părinților lor să participe sau ei înșiși au refuzat.

La nivel local, în Sibiu, în martie 2018, Agenția Națională Antidrog în colaborare cu Prefectura Sibiului făceau cunoscute rezultatele unui studiu (cuprinzând 726 de subiecți/elevi de liceu) concluzionând că 12% dintre elevi au declarat că au consumat cel puțin o dată în viață droguri ilicite sau NSP (Noi Substanțe Psihoactive), alți 8% au declarat că au consumat cel puțin o dată în ultimele 12 luni, iar un procent de 3% au declarat că au consumat droguri cel puțin o dată în ultimele 30 de zile. Cu privire la consumul de alcool, cei mai mulți liceeni, și anume 92%, au declarat că au consumat băuturi alcoolice cel puțin o dată în viață, 53% au consumat alcool în exces, ajungând la starea de ebrietate, iar 57% au fumat cel puțin o dată în viață (ANA, 2018).

Designul studiului

Obiectivele cercetării sunt: evaluarea atitudinilor și cunoștințelor într-un grup de elevi din 5 școli din Sibiu. Astfel, pentru a atinge obiectivele acestui studiu a fost creat un chestionar (cu 30 de întrebări închise și deschise) care a cuprins atitudinea, cunoștințele, motivele și opiniile cu privire la consumul de alcool și droguri în rândul tinerilor. Prin această cercetare s-a dorit să se răspundă la următoarele întrebări: a) elevii conștientizează problematica alcoolului în rândul lor; b) elevii au convingeri eronate cu privire la efectele consumului de alcool și marijuana; c) elevii care nu au consumat niciodată alcool au mai puține convingeri eronate decât cei care consumă; d) părinții sunt permisivi cu privire la consumul de alcool în rândul minorilor.

În perioada 1-31 martie 2018 și 1-31 octombrie 2018 a avut loc o primă fază a unei cercetări mai largi, și anume aplicarea unui chestionar cu 30 de întrebări (închise și deschise). Chestionarul a fost creat special pentru scopul acestei cercetări și a inclus opinii și percepții cu privire la consumul de alcool și droguri în rândul tinerilor, vârsta la care tinerii au consumat pentru prima dată alcool, opinia lor cu privire la primele trei băuturi consumate, primele motive, cunoașterea unor efecte negative pe termen scurt ale consumului de alcool, evaluarea relației dintre consum și conducerea unui automobil sub influența alcoolului, atitudinea părinților față de adolescenții care consumă, permisivitatea părinților, influența prietenilor, soluțiile eficiente, existența unor programe anti-alcool în școală și comunitate și o întrebare despre caracterul adictiv al marijuanei. Cele 30 de întrebări au fost administrate fără limită de timp.

Metodologie și participanți

Metoda folosită a fost ancheta pe bază de chestionar. Au fost aplicate chestionare unui număr de 253 de elevi (151 de sex feminin și 102 de sex masculin) cu vârste cuprinse între 14 și 17 ani (67 de clasa a 8-a și 186 de clasa a X-a, respectiv a XI-a), din două școli gimnaziale și trei licee din județul Sibiu. Vârsta medie a fost de 16,35 ani.

Invitația de participare la cercetare a fost trimisă primelor 10 școli cu performanță deosebită din municipiul Sibiu prin poșta electronică, iar cele 5 menționate anterior au fost cele care au răspuns pozitiv într-un termen de 10 zile. Școlile implicate în cercetare au primit invitația din partea cercetătorului doctorand, invitație semnată de coordonatorul cercetării, academicianul Constantin Bălăceanu Stolnici și de prof. univ. dr. Alexandru Ispas, directorul Institutului de Antropologie „Francisc Rainer” al Academiei Române din București. Nu au existat cazuri de non răspuns în rândul elevilor. De precizat, că au existat în cadrul chestionarului unii itemi la care nu toți participanții au răspuns. Chestionarele au fost anonime, respondenții completând doar rubrica vârstă și sex. Elevii au fost informați de către conducerea școlii despre cercetare și au fost de acord să participe luând această decizie în mod voluntar într-un termen de 7 zile. Totodată, în ziua respectivă, înainte de a începe completarea chestionarelor, participanții au fost informați despre scopul și obiectivele cercetării, despre modul de păstrare, analizare și interpretare a datelor și despre posibilitatea lor de a se retrage din participare oricând, indiferent de motive. Elevii au completat în mod individual în sala lor de clasă, în prezența doar a cercetătorului. De precizat că cercetarea nu este reprezentativă la nivel național, fiind pur exploratorie.

Populația aleasă a fost cea cu vârsta între 14 și 17 de ani deoarece elevii cu vârstele între 14 și 17 ani reprezintă populația relevantă pentru cercetare. La limita inferioară, cei care au împlinit 14 ani, fiind în clasa a 8-a, reprezintă o categorie de risc, unii dintre aceștia consumând deja alcool și tutun, iar cei care au împlinit 17 ani se diferențiază de cei mai mari decât ei (18-19 ani, clasa a XII-a) prin alte caracteristici psiho-sociale și comportamentale precum atitudini de independență și conștiința apartenenței la o generație (Crețu, 2009). Cu privire la metoda de eșantionare, de specificat că criteriul de alegere a fost clasele care aveau numărul de băieți și fete foarte apropiat tocmai pentru a păstra un echilibru de gen, luându-se în considerare că liceele cu profil teoretic au în general un număr mai mare de fete decât băieți. Cu toate acestea, din totalul respondenților, s-a apreciat că 59% au fost de sex feminin.

Rezultate

La prima întrebare, dacă consumul de alcool în rândul copiilor reprezintă o problemă serioasă în România, 73,05% au răspuns afirmativ, 11,8% negativ și 15,1% au completat opțiunea „nu știu”. S-a urmărit în primul rând identificarea percepției adolescenților asupra problematicii consumului de alcool în rândul semenilor lor, cu alte cuvinte dacă ei consideră ca fiind o problemă pentru comunitatea din care fac parte. Au fost adresate întrebări cu referire la influența anturajului, la prietenii lor care consumă alcool și s-a constatat că din totalul respondenților doar 4 elevi au răspuns că nu au în cercul lor de prieteni (0%) care consumă alcool. 16,9% dintre elevi au declarat că peste jumătate din prietenii lor consumă alcool, 21,34% au peste 80% prieteni consumatori de alcool, doi au declarat că 100% (toți prietenii lor consumă alcool), 12,25% au declarat că doar 30% consumă alcool, pe când 9 elevi au declarat că doar 10% dintre prietenii lor nu consumă alcool.

Urmărind răspunsurile tinerilor care nu au în cercul lor de prieteni consumatori de alcool, s-a constatat că elevii care nu au prieteni consumatori de alcool, nici nu au consumat deloc alcool și nici nu vor fi tentați să consume alcool într-o situație solicitată (*Dacă ești prietenul meu, bei cu mine?*).

Elevii au fost întrebați despre vârsta la care majoritatea copiilor au început să consume alcool și ca rezultat, potrivit opiniei lor, cea mai des întâlnită vârstă la care majoritatea copiilor a început să consume alcool este 14 ani (41,5% dintre răspunsuri). Pe locul doi, urmează vârsta de 15 ani (28,3%), pe locul trei vârsta de 13ani (13,2%), apoi cea de 16 ani (11,3%). Au existat câteva răspunsuri care au indicat vârsta de 11 ani și chiar de 10 ani ca fiind cea la care, în opinia lor, copiii au început să consume alcool (*Tabel 1*).

Tabel 1: Vârsta la care majoritatea copiilor au început să consume alcool

Vârsta	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Procentajul răspunsurilor %	0,4	2,8	0,12	13,2	41,5	28,3	11,3	0,8	0,4

S-a constatat că cea mai des consumată băutură alcoolică în rândul tinerilor din acest studiu este berea (138 de răspunsuri), urmată de vin (105 răspunsuri), vodcă (98 de răspunsuri) și whiskey (53 de răspunsuri). Jagermeister-ul este o băutură care a devenit în ultimul timp mult mai cunoscută și consumată de elevi. Alte băuturi consumate au fost coniacul, lichiorul sau țuica (*Tabel 2*). De specificat, că pentru evitarea unor non-răspunsuri întrebarea a vizat cunoștințele despre consumul de băuturi alcoolice în grupul de prieteni și nu consumul propriu al celor chestionați.

Tabel 2: Cea mai des consumată băutură de către elevi

Băutură	Care este cea mai des băutură consumată de prietenii tăi?						
	Bere	Vin	Vodcă	Whiskey	Jagger	Altele: Rachiu Lichior Tequila Strongbow	Nu știu
% răspunsurilor	54,54	41,5	38,7	20,9	15,4	1	1,97

Adresarea unor credințe despre alcool s-a făcut printr-o întrebare scurtă, și anume: *Alcoolul îți oferă energie?* Astfel, 32% dintre elevi au răspuns „Da”, 57,81% au răspuns „Nu” și 9,95% au declarat că „nu știu, nu am băut”. O întrebare extrem de relevantă cu influență în inițierea și menținerea consumului de alcool a fost următoarea: *Pot să beau și să mă controlez?* Astfel, 73% dintre elevi au răspuns afirmativ și 23% au răspuns negativ. Ca exemplificare au redat: *Da, în doze foarte mici. Trebuie să îți cunoști limitele, totul este să bei cu măsură. Sau Nu, nu te poți controla, în acele momente ai putea ajunge să faci orice.*

Cu referire la cunoștințele despre marijuana (cel mai consumat drog în rândul tinerilor în România) s-a dorit să se identifice dacă *Marijuana dă dependență?* Întrebarea are semnificații multiple deoarece abordează convingerile negative cu privire la caracterul adictiv al marijuanaei care poate fi un factor extrem de puternic în inițierea și menținerea consumului alături de alte convingeri precum „este un drog ușor, nu poți lua o supradoză, se folosește medicinal în unele state”. Astfel, cei mai mulți dintre elevi, și anume 58,3%, consideră că marijuana dă dependență, în schimb 21% consideră că nu dă dependență. Au existat totuși 20,5% dintre respondenți care nu au știut să răspundă la această întrebare. A fost inclusă marijuana ca drog din două motive: în primul rând pentru că este cel mai cunoscut drog, cel mai des consumat de comunitatea tinerilor și în alt doilea rând pentru că există convingeri negative care de fapt încurajează consumul de marijuana. S-a confirmat de acest studiu că marijuana, a fost declarat ca fiind cel mai consumat drog (78%), urmat de cocaină (15%) și heroină (1%). Sub 1% au fost enumerate alte droguri precum amfetamine, ecstasy, hașiș, ciuperci, venoase, crocodil, speis, pastile, LSD, ketamină, viagra, valium, xanax.

Ca cercetător, am remarcat nu atât răspunsurile afirmative, aproximativ o treime din totalul participanților, cât mai ales acele răspunsuri care au declarat în mod clar și direct că marijuana nu dă dependență. Totodată, la fel de grav este faptul că în ciuda ușurinței cu care tinerii pot obține informații, unii respondenți nu au știut să ofere un răspuns concret.

De interes pentru cercetător a fost percepția participanților privind motivele consumului, acestea fiind grupate în trei categorii. O primă categorie, cu cele mai multe răspunsuri, o reprezintă anturajul (88,1% răspunsuri). Printre răspunsurile deschise, explicative notate de respondenți au fost: *sunt influențați de cineva mai mare, de multe ori sunt îndemnați de prieteni, ca să fie în rând cu ceilalți, să pară interesați, să pară cool. Spirit de turmă (pentru a nu fi excluși). Cei care aparțin unui grup de prieteni care deja se droghează.*

A doua categorie de motive invocate de tineri a fost cea care a grupat ceea ce s-ar putea numi probleme personale (48,2% răspunsuri). Câteva dintre explicații au fost datorită *suferinței, supărării, problemelor de acasă, despărțirea de o persoană dragă, relații familiale nefavorabile, automutilării, depresiei, când suferi, să uite de probleme (5), ca să scape de realitate, să nu mai fie stresați, tristețe, să uite de vreo prietenă, au avut parte de ceva rău în viața lor, sunt deprimați, probleme în familie, cred că aceste substanțe le pot alina supărarea. Sunt tot mai multe probleme de familie și copiii se simt bine în faptele lor, să uite de probleme. Dependență (2,76% răspunsuri). De precizat că aceste tipuri de răspunsuri au fost regăsite cu preponderență în grupul de vârstă 16-17 ani.*

Cea de-a treia categorie cuprinde răspunsuri referitoare la starea de bine, *de a te distra, de a te relaxa, să te simți bine, euforie, te face să simți o senzație pe care nu ai mai simțit-o, de distracție, o stare anume, relaxare, senzația de libertate (41,1%).*

Cea de-a patra categorie a cuprins curiozitatea, ceva nou, *experimentarea, să descopere stări noi, să evite plictiseala, experiențe noi, vor să vadă cum e, să fie mai dezinvolți, să pară mai grozavi, să pară maturi, mai special ca persoană, par șmecheri, pentru că se cred „cool”.* Au existat și alte răspunsuri precum: *să atragă atenția părinților, pentru că sunt neglijați de părinți. Mulți încep când părinții lor sunt plecați în străinătate, uneori părinții le dau exemplu negativ.*

Elevilor li s-a solicitat să descrie profilul consumatorului de risc și să explice dacă *Există anumiți copii care au mai multe șanse să bea sau să se drogheze?* S-a urmărit astfel identificarea copiilor la risc în înțelegerea semenilor lor. De asemenea, pentru a facilita înțelegerea răspunsurilor, au fost grupate în câteva categorii. Pe primul loc au fost poziționați copiii care au probleme de familie (45% dintre răspunsuri). Explicațiile au fost redată explicit: *copiii cu probleme în familie, părinții având o influență, cei care văd acasă aceste lucruri sau au probleme în familie și vor să uite, probleme financiare, părinți consumatori, unii pot fi influențați de familie, un părinte bea sau sunt despărțiți sau se ceartă, unii copii care nu locuiesc cu părinții lor sau sunt neascultători, cei care au un singur părinte, fără niciun părinte, plecați în străinătate, mai ales cei bogați care au bani, deoarece le este oferită prea multă libertate de către părinți, cei care nu sunt îngrijiți de părinți. Cei influențați de părinți, de ex deoarece și aceia consumă. Își imită părinții, cei cărora li se permite în familie/cred că copiii ai căror părinți consumă des alcool sau droguri au șanse mai mari să adopte și*

ei aceste comportamente. Da, cei care au probleme cu părinții și aceștia nu le au oferit o educație bună sau nu i-au sprijinit în viață. Deoarece pot ascunde o poveste grea de viață, în spatele a ceea ce e. Unii o găsesc ca pe o scăpare, uită de tot, să uite de probleme în cazul pierderii părinților sau alte tragedii din viața lor. Da, pentru că ei iau exemplele părinților și prietenilor și încep să bea și ei din ambiție. Cei care au părinți neglijenți. Da, pentru că părinții au rezerve în casă de băutură, au bani de droguri. Probabil că cei din familii destrămate sau cei care au probleme personale. Cei care nu au părinți. Da, deoarece unii uită de tot, cei care trec prin perioade grele prin viață, copiii ai căror părinți consumă alcool sau alte substanțe de față cu ei.

A doua categorie de răspunsuri identifica acel consumator de risc ca fiind o persoană influențată de un anturaj negativ (22% dintre răspunsuri): *anturaj de joasă speță, să bea din cauza altor amici care îi obligă, cei care sunt mereu în preajma unora care fac asta, primesc de la persoane care nu le vor binele, cei care vor neapărat să se integreze, totul depinde de cercul de prieteni și uneori de familie, cei care au anturaje greșite, sunt îndrumați de prieteni. Alte răspunsuri au cuprins explicații precum: nu, toți au aceeași șansă, cărora le place. Da, unii părinți nu i-au asta ca fiind ceva serios spunându-le copiilor că pot să facă ce vor, lipsa ocupației părinților față de ei, cei cu educație precară și cei care sunt inconștienți de pericol.*

Pentru evaluarea cunoștințelor elevilor despre efectele negative imediate ale consumului de alcool li s-a cerut să noteze cele mai importante efecte negative. Elevii au inclus în răspunsurilor lor următoarele tipuri de efecte: vomitatul/stare de greață (26 răspunsuri), amețeală (19), stare de inconștiență (19), durere de cap/de burtă (18), lucruri necugetate (12), excesul de adrenalină, tulburări, limbaj vulgar (5), hărțuire și abuz (5), incapacitate de controlare a corpului (9), comă, somn, placebo, tupeu, dependență, sete, certuri, agresivitate, accidente. Oricum, 46% dintre elevi au declarat că cunosc persoane care s-au urcat într-o mașină în care conducătorul consumase alcool sau cunosc persoane care au condus o mașină fiind sub influența alcoolului și 28% au declarat că cunosc pe cineva care a fost rănit într-un accident sub influența alcoolului sau care a avut probleme cu poliția pentru că a condus beat. Un alt set de întrebări a evaluat cunoștințele elevilor despre droguri, plecând de la prima întrebare, de ce, în opinia lor consumul de droguri ar fi o problemă? Cele mai multe răspunsuri s-au centrat pe efectele grave ale drogurilor, și anume: *pentru că dă dependență, poate ucide, afectează creierul, drogurile sunt o problemă pentru că te duce în altă lume. Pentru că odată ce începi să consumi, nu te mai poți opri. Deoarece unele droguri pot crea dependență și copiii ajung să facă lucruri regretabile pentru a obține droguri, produce daune, strică vieți. Pentru că sub influența acestora nu mai gândești liber.*

Efectele pe termen scurt ale consumului de alcool au fost evaluate și printr-o altă întrebare suplimentară. Cercetătorul a grupat în câteva categorii aceste răspunsuri. Două mari categorii de răspunsuri care cuprind efectele consumului de alcool au fost: a) agresivitatea fizică, lovirea persoanelor iubite, bătaie inclusiv distrugerea

anumitor obiecte (60,5% răspunsuri) și b) agresivitatea verbală, trimit mesaje persoanelor cu care s-au certat, spun lucruri care nu trebuie spuse, să înjure, se ceartă, vorbesc urât cu cineva drag, *rănesc o persoană fără să vrea*. S-a observat că limbajul agresiv este utilizat folosind tehnologia modernă *să dea mesaj crushului* (35,7%). Pe locul trei ca răspuns a fost violul. Alte răspunsuri au inclus: *Să ajungă batjocura lumii, se fac de râs, pariuri, se despart de cineva iubit sau pierd lucruri foarte importante, întrețin relații sexuale cu cineva necunoscut*.

Cu privire la măsurile pentru cei care consumă alcool la volan cele mai multe răspunsuri au vizat retragerea permisului, închisoare, respectiv amendă foarte mare. Alte răspunsuri au inclus muncă în folosul comunității, *nu judec, să decidă alții*.

Cu privire la atitudinea adultului față de consumul copilului, 37% dintre elevi au considerat că în situația în care părinții află că propriul copil consumă, cea mai eficientă metodă este dialogul, comunicarea și explicarea efectelor negative. Această întrebare a avut ca scop evaluarea așteptărilor copiilor față de reacția părinților și modul în care ei identifică unele soluții. Aceste răspunsuri au fost grupate în două categorii, și anume: dialogul părinților cu elevii (*să le explice de ce nu este bine, să comunice cu el, să fie ajutat, să stea de vorbă cu el și să îl convingă că nu e un lucru bun*) și pedeapsa/restricțiile. Drept dovadă că pedepsele încă își au locul în cultura română au existat și răspunsuri (32) precum *Să fie pedepsit mult timp, să nu mai primească bani de buzunar. Să îi fie interzisă o perioadă de timp telefonul, calculatorul, viața socială. Să fie dus la școala de corecție*. Doar 3 răspunsuri aici au făcut referire la apelarea la un psiholog.

Atitudinea părinților față de consumul de alcool poate influența consumul în rândul acestora. Astfel, evaluarea atitudinii părinților față de copiii care consumă alcool a făcut obiectul unei întrebări. Printre răspunsurile elevilor s-au constatat atitudini extrem de diferite plecând de la permisiune la nepăsare și necunoaștere. Spre exemplu, *Unii permit pentru că și ei consumă, mulți nu află că copiii lor consumă alcool, unii nu au nicio problemă, alții îi pedepsesc (10), neutră spre negativă, nepăsare, nu îi mai lasă să frecventeze anturaje negative*.

În cazul în care copiii consumă alcool cât este de posibil ca altcineva să afle (părinți, familie, poliție, profesori)? Din totalul răspunsurilor, 114 au declarat că „foarte posibil” și unii dintre elevi au scris explicațiile răspunsurilor lor „pentru că se schimbă comportamentul lor sau simt mirosul, știrile circulă repede” sau *Foarte posibil dacă exagerează. Cred că este foarte posibil deoarece consumul de alcool este greu de ascuns, 65 au răspuns cu nu sau puțin probabil și 8 elevi au scris depinde*. Tot cu privire la atitudinea și în mod special la permisivitatea părinților față de comportamentul de consum al elevilor, elevii și-au exprimat opinia cu privire la existența unor părinți care permit tinerilor sub 18 ani să consume alcool acasă/la bar? Cei mai mulți au răspuns afirmativ 74% și doar 22,5% au răspuns negativ. De exemplu: *da, cunosc, am și colegi. Da, dar cu măsură. Da, si unul dintre părinți încă îl influențează. Da, pentru că o bere nu omoară pe nimeni, e*

în regulă atâta timp cât încă sunt conștienți. Da, atâta timp cât consumă în limita bunului simț, nu e o problemă. Nu la bar, acasă da.

Disponibilitatea alcoolului este un factor care contribuie la consumul de alcool ridicat în rândul adolescenților. Aproximativ 95% dintre răspunsuri au evidențiat faptul că minorii își pot procura cu ușurință băuturi alcoolice, iar cel mai des întâlnit răspuns a fost din orice „magazin din colțul străzii/non-stop”, vânzătoarele nu întreabă ce vârstă ai. Cu aceeași ușurință alcoolul se poate obține din cluburi și pub-uri (85 de răspunsuri). A treia modalitate de procurare a alcoolului este de la prietenii mai mari (persoane majore care iau băutura în locul lor și chiar direct de la părinți.

În final, elevii au fost întrebați despre contribuția școlii și a comunității pentru prevenirea consumului de substanțe. 84,7% dintre elevi au declarat că școala lor are un regulament cu privire la alcool, pe când 15,2% dintre elevi au declarat că nu știu dacă școala lor are un regulament cu privire la consumul de alcool. Ce este mai grav, mergând și mai în profunzime, 82% dintre elevi au răspuns că școala nu le oferă educație anti-alcool, 13,5% au declarat că au primit, dar rar și doar 3 răspunsuri au spus câteodată, depinde de profesor. Totodată, o majoritate covârșitoare a raportat că nu cunosc sau că nu există vreun serviciu comunitar care să ajute elevii cu probleme în consumul de alcool. Suprinzător, doar 6 respondenți au declarat că cunosc programe anti-alcool dând exemple unele asociații. Cu privire la programele sau serviciile cunoscute în orașul lor pentru a ajuta elevii să evite problemele cu alcoolul, 74 elevi nu cunosc niciun program, 5 au menționat grupurile de suport de tip Alcoolicii Anonimi și 4 au răspuns, psihologul.

Mai departe, 69% dintre elevi au declarat că cunosc persoane care au consumat droguri. Ei au explicat și contextul, cel mai des răspuns fiind la o petrecere, la o adunare culturală, cabane, cluburi, într-o excursie, acasă la o prietenă, festival, social gathering, cât și motivele *da, pur și simplu nu mai suportă viața, drogurile l-au dus în lumea lui*, ca să iasă dintr-o suferință sau cu scopul de a se relaxa. 44 de elevi au declarat că nu cunosc persoane consumatoare de droguri. Cele mai cunoscute droguri au fost marijuana, cocaină, heroină (Figura 1).

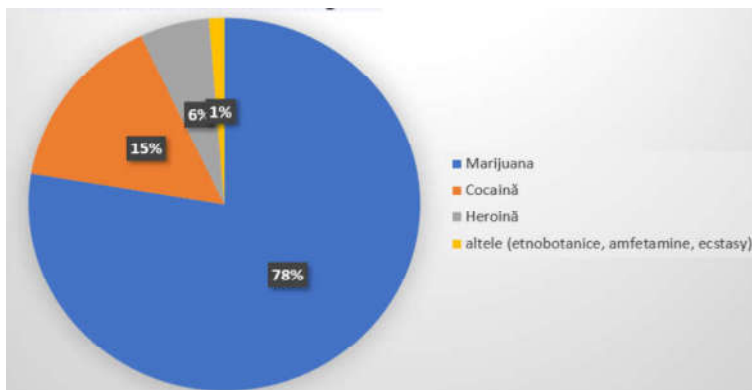

Figura 1: Cele mai cunoscute droguri

Cu privire la identificarea unor soluții, relevant pentru scopul cercetării sunt 23 de răspunsuri de „nu știu”. Doar 30 de elevi au considerat util pentru adolescenți să apeleze la consiliere, la psiholog sau să meargă la spital (eventual pentru dezalcoolizare). Dacă 19 respondenți au considerat utile discuțiile deschise cu părinții, alții au identificat ca soluții pedepsele părinților, să fie mult mai controlat de părinți, să fie impusă frica, să nu le mai dea bani, să nu mai iasă din casă, bătaia cruntă. Totodată, pe bună dreptate unii elevi consideră că o măsură eficientă ar fi tocmai una dintre cauze: să nu se mai vândă la minori, să controleze furnizorii de la care aceștia fac rost, să li se dea amendă celor care vând alcool minorilor prin verificarea buletinelor, iar dacă nu îl are, nu primește. Alte soluții descrise *să renunțe la alcool în pași mici, prezentarea unor cazuri grave care au avut urmări din cauza alcoolului, ar putea să-și pună ambiția să nu mai bea*, să li se întâmple ceva rău după consum, asta i-ar determina și ar fi mai convinși deoarece s-ar întâmpla pe pielea lor, să fie învățat să nu mai bea des, un program special pe această temă, poate dacă părinții ar vorbi cu ei altfel, dragostea părinților, să renunțe de tot, să-și schimbe cercul de prieteni, alt anturaj, alte activități, *practicarea unui sport, să se inventeze o băutură non alcoolică care să aibă un efect wow să ți se pară cool, să bei așa ceva*.

Tot pentru a evalua persoanele cele mai importante din viața elevilor la care ar apela în caz de abuz de substanțe, s-a introdus următoarea întrebare cu 5 variante de răspuns.

Tabel 3: Dacă ai avea probleme cu alcool/drogurile cui i-ai spune prima dată?

Variante de răspuns	Părinților	Prietenilor	Caut soluții pe net	Unui specialist	nimănui
Procentajul Răspunsurilor %	44,26	40,31	10,67	5,92	0,05

Conform literaturii de specialitate prima băutură are influență asupra consumului ulterior. Cei mai mulți dintre respondenți au declarat că prima dată au consumat cu prietenii la petreceri (Tabel 4).

Tabel 4: Cu cine ai băut prima dată?

Variante de răspuns	Cu prietenii, la o petrecere	În familie	Singur, acasă	Nu am consumat niciodată alcool
Procentajul răspunsurilor %	57,31	15,01	0,05	16,2

Tabel 5: Cum te-ai simțit?

	Pozitiv	Negativ	Indiferent
Procentaj răspunsuri	13,83	9,36	8

Pentru evaluarea gradului de influență al prietenilor, influența și presiunea prietenilor în consumul de alcool au fost întrebați în următorul mod: *Dacă ești prietenul meu, bei cu mine?* 53% care au răspuns afirmativ, 32% au răspuns negativ (Figura 2).

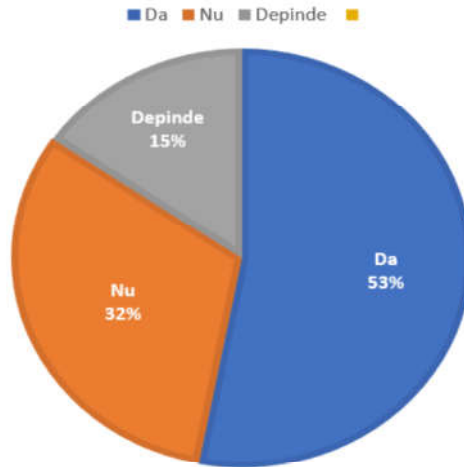

Figura 2: Dacă ești prietenul meu, bei cu mine?

Concluzii

Elevii conștientizează problematica alcoolului în rândul lor. Mai mult de jumătate (73,05%) dintre participanți au declarat că, consumul de alcool este o problemă în rândul tinerilor, motivele principale fiind următoarele: pe primul loc anturajul, pe locul al doilea problemele personale, pe locul al treilea problemele familiale, urmate de curiozitatea sau obținerea unei stări de bine. Au fost identificate convingeri negative cu privire la efectele consumului de alcool și marijuana (marijuana nu dă dependență), cei care sunt abștinenți au mai puține astfel de convingeri decât cei care consumă și părinții lor în mare parte sunt permisivi cu privire la consumul de alcool în rândul minorilor.

Ce aduce nou acest studiu? În primul rând, în acest grup de elevi s-a constatat că cea mai consumată băutură este berea, urmată de vin și pe locul trei vodcă. Rămâne valabilă întrebarea dacă cercetările ulterioare pot investiga în profunzime ce relevanță au aceste substanțe pentru un anumit grup de tineri, pentru motivele consumului, tipul de comportament și mai cu seamă dacă se pot dezvolta intervenții specifice fiecărui consumator în funcție de tipul de substanță consumată (există o diferență între consumatorul de bere și consumatorul de vodcă?).

În alt doilea rând, permisivitatea părinților față de consumul de alcool de către minori reprezintă un factor de risc confirmat de acest studiu, prin numărul mare de răspunsuri pozitive (74% au declarat că cunosc părinți care permit copiilor lor minori să consume alcool). În al treilea rând, rezultatele acestui studiu confirmă datele din literatura științifică care consideră disponibilitatea alcoolului ca fiind un alt factor de risc. Aproximativ 95% dintre răspunsuri au evidențiat faptul că minorii își pot procura cu ușurință băuturi alcoolice, iar cel mai des întâlnit răspuns a fost din orice „magazin din colțul străzii/non-stop”. În concordanță cu această realitate specific românească (copiii pot cumpăra cu ușurință alcool) sunt și soluțiile descrise de unii elevi pentru diminuarea consumului, și anume „să se interzică vânzarea alcoolului minorilor, cu alte cuvinte să se respecte prevederile legislației din țara noastră.

Elevii prezintă cunoștințe despre efectele intoxicației cu alcool, însă există o atitudine care necesită a fi abordată prin programe educaționale. Și anume, 73% dintre elevi au declarat că ei pot să consume și să se controleze, iar cei mai mulți au declarat că prima soluție în cazul unui abuz de alcool este comunicarea. Studiul nu a avut acest scop, însă ne-am putea întreba dacă soluția lor nu reprezintă oare o nevoie de comunicare în general cu părinții?

Din păcate, studiul confirmă o altă realitate românească regretabilă, pedepsele fizice sunt încă prezente în cultura română și considerate ca fiind metode educative. De asemenea, intervenția de specialitate nu este considerată ca reprezentând o soluție prioritară (doar 5% dintre elevi au declarat că s-ar adresa unui specialist medic sau psiholog).

Studiul deci confirmă inexistența unor servicii comunitare specializate pentru a acorda asistență tinerilor consumatori de substanțe și insuficiența unor programe antialcool din școală. Demersuri educaționale, propuneri de introducere a acestor programe în curricula educațională pot fi utile.

Dar ce aduce nou acest studiu și este îngrijorător, este faptul că 69% dintre elevi au declarat că cunosc persoane care au consumat marijuana, iar unele persoane nu au cunoștință despre gradul de dependență al celei mai consumate substanțe din România în rândul tinerilor. S-a constatat că elevii care nu au consumat deloc alcool au răspuns că nici prietenii lor nu consumă alcool și nici nu vor consuma. În final, 34% au declarat că părinții nu vor afla dacă ei consumă alcool ceea ce iarăși reprezintă un argumente de încurajare a consumului.

Studiul de față are o serie de limite precum faptul că rezultatele nu pot fi generalizate, nu sunt reprezentative la nivel național și pot fi folosite pentru a desfășura noi studii în profunzime și a dezvolta intervenții de specialitate pentru prevenirea consumului de alcool în rândul tinerilor.

Notă

²O băutură însemnând 40 mg de tărie (whiskey – 40%), 250 ml de bere (4%), sau 76 ml de vin (13%).

Bibliografie

- Agenția Națională Antidrog (ANA) (2018) *Raportul național privind situația drogurilor 2018*. Disponibil la http://www.ana.gov.ro/rapoarte%20nationale/Sinteza_RN_2018.pdf. Accesat în 7 martie 2019.
- Bălăceanu-Stolnici, C., Papari, C. A., Papari, A., Cozaru, G. C. și Iomandescu, I. B. (2012) *Tentație și dependență*. Constanța: Fundației „Andrei-Șaguna”.
- Boyd, S. J., Corbin, W. R. și Fromme, K. (2014) Parental and Peer Influences on Alcohol Use during the Transition out of College. *Psychol Addict Behav*, 28, 4, 960-968.
- Clerget, S. (2012) Criza adolescenței. Căi de a depăși cu succes. (Traducere de Corina Cojocaru). București: Trei.
- Crețu, T. (2009) *Psihologia vârstelor*, ediția a III-a revăzută și adăugită. Iași: Polirom.
- Dahl, R. E. și Spear, L. P. (2004) *Adolescent brain development: Vulnerabilities and opportunities*. New York, N. Y.: The New York Academy of Sciences.
- European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD) (2016) *New ESPAD results: teenage drinking and smoking down, but concerns posed by new drugs and new addictive behaviours*. Disponibil la <http://www.espad.org/news/2016/new-espad-results>. Accesat în 12 februarie 2019.
- Gakidou, E. (2018) Alcohol use and burden for 195 countries and territories, 1990-2016: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2016. *Lancet*, 392, 1015-35.
- Gore, F. M., Bloem, P. J. N. și Patton, G. C. (2011) Global burden of disease in young people aged 10–24 years: a systematic analysis. *Lancet*, 377, 2093-102.
- Kalambayi, F., Toth, A. și Jderu, G. (2015) *Studiu privind normele sociale care influențează comportamentele de risc ale adolescenților din România 2014*, UNICEF România. Buzău: Fundația Romanian Angel Appeal.
- Lee, J. A., Jones-Webb, R., Short, B. J. și Wagenaar, A. C. (1997) Drinking location and risk of alcohol-impaired driving among high school seniors. *Addictive Behaviors*, 22, 387-393.
- Lorant, V., Nicaise, P., Soto, V. E. și d’Hoore, W. (2013) Alcohol drinking among college students: college responsibility for personal troubles. *BMC Public Health*, 13, 615. doi: 10.1186/1471-2458-13-615.
- Lintonen, T. și Nevalainen, J. (2017) Has the role of personal income in alcohol drinking among teenagers changed between 1983 and 2013: a series of nationally representative surveys in Finland. *BMJ Open*, 7, 4, e013994. doi: 10.1136/bmjopen-2016-013994.

- Marshall, J. (2014) Adolescent Alcohol Use: Risks and Consequences. *Alcohol and Alcoholism*, 49, 2, 1, March, 160-164 .
- Marcelli, D. și Braconnier, A. (2006) *Tratat de psihopatologia adolescenței*, traducere din limba franceză Andrei Constantinescu, Larisa Damian, Magda Ionescu, Sonia Pătrașcu Marcelli. Fundației Generația, 459.
- Mekonen, T., Fekadu, W., Chane, T. și Bitew, S. (2017) Problematic Alcohol Use among University Students. *Front Psychiatry*, 8, 86.
- Morgan, R. (2016) Disponibil la <https://www.aihw.gov.au>. Accesat în 12 februarie 2019.
- Moskalewitz, J., Room, R. și Thom, B. (eds.) (2016) Comparative monitoring of alcohol epidemiology across the EU. Baseline assessment and suggestions for future action. Synthesis report. Disponibil la <http://www.rarha.eu>. Accesat în 13 aprilie 2018.
- Newbury-Birch, D., Department for Children, Schools and Families (DCSF), corp creator (2009) *Impact of alcohol consumption on young people: A Review of Reviews*, Department for Children, Schools and Families Newcastle University. Disponibil la [https://www.education.gov.uk/consultations/downloadableDocs/Review%20of%20existing%20reviews%20\(Full\).pdf](https://www.education.gov.uk/consultations/downloadableDocs/Review%20of%20existing%20reviews%20(Full).pdf).
- Office of Disease Prevention and Health Promotion (ODPHP) (2015) *Dietary Guidelines, 2015-2020*. Disponibil la <https://health.gov/dietaryguidelines/2015/guidelines/table-of-contents/>. Accesat în 5 aprilie 2019.
- Oprea, S. (2014) Consumul de cannabis de la conștiență la inconștiență. *Revista Adictologia*, 1, iulie, 2.
- Simantov, E., Schoen, C. și Klein, J. D. (2000) Health-compromising behaviors: why do adolescents smoke or drink? *The Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 154, 1025-1033.
- Schwinn, T. M. și Schinke, S. P. (2014) Alcohol use and related behaviors among late adolescent urban youth: Peer and parent influences. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 23, 1, 58-64.
- Spear, L. P. (2015) Adolescent alcohol exposure: Are there separable vulnerable periods within adolescence? *Physiol Behav*, 148, 122-30.
- Sudhinaraset, M., Wigglesworth, C. și Takeuchi, D. T. (2016) Social and Cultural Contexts of Alcohol Use: Influences in a Social–Ecological Framework. *Alcohol Res.*, 38, 1, 35-45.
- U.S. Department of Health & Human Services, National Institutes of Health, National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism (2006) Underage drinking. Why Do Adolescents Drink, What Are the Risks, and How Can Underage Drinking Be Prevented? *Alcohol Alert*, 67. Disponibil la <https://pubs.niaaa.nih.gov/publications/AA67/AA67.htm>. Accesat în 7 februarie 2019.
- White ,V. și Bariola, E. (2012) *Australian secondary school students' Use of tobacco, alcohol and over-the-counter and illicit substances in 2011*. Centre for Behavioural Research in Cancer. The Cancer Council Victoria.
- Windle, M. (2003) *Alcohol use among adolescents and young adults*, National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism. Disponibil la <https://pubs.niaaa.nih.gov/publications/arh27-1/79-86.htm>. Accesat în 11 februarie 2019 .
- <http://www.anagov.ro/sibiu/evenimente/d1103-raportul-de-evalua-re-anuala-a-planului-de-actiune-judetean-pentru-implementarea-strategiei-antidrog-locala-2013-%E2%80%932020-in-judetul-sibiu>. Accesat în 4 martie 2019.